

رفین احمد (سگت رفین) پیان گڈی اسکالر، لیکچرار، شعبه بلوچی، جامعه بلوچیتان، کوئیه **ڈاکٹر ژبیابانو**

ىپر وائزر،اسسىنىڭ پروفىيىر،شعبە پاكىتاناسىڭدى سنىر، جامعە بلوچىتان، كوئىيە

عطاشآدءِ لچّمانی میتائیں گالدابءُ دَرشانداب

Rafiq Ahmed (Sangat Rafiq)*

PhD Scholar, Lecturer, Department of Balochi, University of Balochistan, Quetta.

Dr. Surya Bano

Supervisor, Assistant Professor, Department of Pakistan Study Center, University of Balochistan, Quetta.

*Corresponding Author: sangat.rapeek@gmail.com

The Unique Style and Diction of Atta Shad's Poetry

Atta Shad poeticized and innovated a separate and unrivalled poetic diction and style in his two poetic genres of Ode and common rhymes. He began versifying Balochi poetry in 1956. At that time, all contemporary Baloch poets, excluding Sayyad Zahoor Shah Hashmi and Mohammad Hussain Unqa, fluently composed their poetic thoughts and ideas in Urdu poetic diction and style whereas Atta Shad explored an excellent zest of using Balochi Poetic Diction and Style. On account of his great mastery of pure Balochi Prosody, Atta Shad is famed and renowned for his innovative form of Balochi Poetic Diction and Style in the history of Modern Balochi Poetry. Today, nearly every Baloch poet aspires to compose poetry inspired by the excellence of Atta Shad's poetic diction and stylistic innovations. Atta Shad's poetry is structured with an abundance of modern and classical vocabulary renewing uniqueness into their meanings, which can figuratively be seen and observed into the insights of allusion, metaphor, simile, irony, imagery, symbolism, personification, paradox and many others in a figurative language. In this research paper, all these literary elements

of Atta Shad's poetry have been primarily focused and explored in a comparative framework.

Key Words: Atta Shad, Poem, Diction, Style, Metaphor, Simile, Scenery, Imagery.

اگاں کہ نو کیں بلوچی لچے ۽ بنگیج کار آزات جمالد بنی گوشک بیت بلج نو کیں لچہ گوں بلوچی زبان ءَ پیوست کنوک عطاشادانت۔ سر ظاہرءَ آزات جمالد بنیءَ نو کیں لچہ بلوچیءَ پچاروک کنا ئینت بلج گوں وتی اندریءُ باتنی دروشم ءَ نوکیں لچہ تری آزات لچہ بہ بیت ،عطاشادءَاشانءَ گوں بلوچیءَ ہمگو نگ کت۔ شرف شادعطاشادءَازی بستارءُ درشانداں ۽ بابتءَ نبشتہ کت:

بلوچی شاعری ۽ عطا شاد ۽ از می قدءُ بالاد گيشنگ ۔ آئی ۽ شاعری ۽ ازم ءُ در شانداب چه وت عُيسر ءُ رند ۽ شاعران انجو جناءُ گتاانت که آبانی ميان ۽ کير ے شگ بوت کنت ـ عطا شاد ۽ پيسری شاعر ءُ عطا شاد ءَ رندی شاعر ، دوئيں عہد ۽ شاعرانی نيام ۽ عطا چو کو ہے ۽ بتار ۽ اوشا تگ ـ بها چيز که عطا شاد ءَ چه و تی عہد ۽ شاعران جنائيں ارزشت ۽ بستار ۔ دنت، آئی ۽ وتی ازم ۽ سراسر جميں وزرس، آئی ۽ چاگردی ساءُ سسا، ساچشت ۽ بابت ۽ آئی ۽ فلفه انت، تب از منت انت ـ ايشانی بنياد ۽ عطا شاد ۽ گون نو کيس از می لسانی تجربهال وتی شاعری جنائيں رنگ ۽ گوناپ کنگ ـ ـ ـ ـ آئی ۽ اگل ذاتی درد ءُ گه در شان کنگی ہو تگ که سياسی ۽ چاگردی جيڑه ئي من گي بوتگ که سياسی ۽ چاگردی جيڑه ئي بن گپ کنگی، گون از می قدر ءُ کيلوال کنگ ـ پيشکه عطا شاد ۽ بابت ۽ گوشگ بيت که آئی ۽ وتی لچر ۽ دستونک بازر ند ۽ نويستگ ءُ کرونگ آنت ـ آئی از کی ساانچو برز بوتگ که يک ءُ دوءَ چه وتی لبر ءُ بيند درانگاز ۽ دلجم نه بوتگ ـ ـ اے وڑيں رويه ہمام دمانی بنت که آبانی ساچشتی واک ۽ توان برز ءُ بلند جيست ـ [1]

ہماکہ آزات ءُرم لچہ ۽ اندری تب ءُ چاڑات، آعطا شاد ءَدیمر و کی دات۔ اے وڑا بلو پی ءَ عطا شاد ۽ و تی جند ۽ در شان دا ہے ءُ اسٹا کلے دیمااتک نو کیں لچہ ۽ بندات کنگ ۽ عطا شاد ءَ دو کارکت، کیے آئی ءَ دنیاءَ کہ لچہ ۽ نو کیں اندری یا دروشی لوٹ ات انت، آبانی پجّار و کی گوں بلو چی زبان ءَ کنا کینت، دو می ہمے نو کیں لچہ ۽ پشت ءَ و تی جند ۽ درشان دا ہے ءُ اسٹا کلے ہم دیما آورت، کہ پدار و چ ۽ مرچی بلوچی شاعری ءَ آئی ۽ رندگیری کنگ ہو تگ ءَ انت ۔ بلے چدو پیش کہ عطا شاد ۽ اسٹاکل (درشان داب) ءُ ڈکشن (گال داب) ۽ قصہ کنگ بہ بیت، اے اژ دری انت کہ اے زانگ بہ بیت کہ (دُکشن) ءُ درشان داب (اسٹاکل) ۽ جند چی آئت ۽ پدااشانی میان ۽ فرق چی انت؟

ما خد تقیق کله

بلوچی ءَ بازیں نبشتہ کارال ڈکشنءُ اسٹائل یک کگاانت، بلے اے بندراجتائیں شے آنت۔پرچیکہ ڈکشن وت اسٹائل ءِ میان ءِ شے بلے ڈکشنء پرچیکہ ڈکشن ایوک ءَ لفظانی گچین ءُ کار مرزی عکست، وہدیکہ اسٹائل شاہگا نیں معنائے ءِ واہندانت۔اسٹائل کہ اردوء ''اسلوب''ءُ بلوچی ءَ در شان داب ءِ معناکار مرز بیت، وہدیکہ اسٹائل شاہگا نیں معنائے ءِ واہندانت۔اسٹائل کہ اردوء ''اسلوب''ءُ بلوچی ءَ در شان داب ءِ معناکار مرزی نوار ءُ گالوار، ردانی جوڑشت ءِ رہبند، حیال ءُ بیت، درائیں در شانی رہبند ء گوں وت ء زوریت، لفظانی گچین ، کار مرزی ، توار ءُ گالوار، ردانی جوڑشت ءِ رہبند، حیال ہور ءُ درچ، چر، شبین ءُ چیدگانی گچینی کار مرزی ''در شان داب'ءَ سہراکن انت۔ بلے چہ در شانداب ءَ ساری گالداب ءِ چیارگ ارزان تربیت۔

مار ٹن گرے وتی لبزائی لبزبلد A Dictionary of Literary Terms مار ٹن گرے وتی لبزائی لبزبلد

Diction (Lat. Saying Mode of expression) The choice of words in a work of literature; the kind of vocabulary used. The diction of a work may be Abstract or concrete, simple or Elaborate, Colloquial or formal. [2]

عطا شاد ۽ گال داب کوليکل ، فار مل ، استعاراتی ، بيانيه ۽ کسما کی اِنت ۽ عطا شا دوتی سلمين لچهال فار مل ، چيدگيءَ چهرءُ شبيني گال داب کار مر زکگ، وہديكه رم لچهءُ آازت لچهال کوليکل ، چهرءُ شبينيءُ چيدگي گال داب کار مر زکگ انت دادا کتگ بلوچی گالوارانی درجیءَ عطا شاد اولی مر دم انت که په سابلوچی درائیں گالوارانی لبزءً گالر پنچ کار مر زکگ انت دادا ارزشتگ کرزيت که عطا شاد ۽ کوليکل گال داب ۽ بابت ۽ گچه به بیت ، پر چيکه که آبال هنجائيں وڑے ۽ وانوک ڈگليارکن انت ، بزال عطا شاد و تی شعر ال ہما لبزال گچين کنت که آلبزال بلوچی گالوارانی ہما مر دم کار مر زکن انت که بلوچ چاگر دء شخچ ۽ بود شخة دارانت دومی آکه جماندارگ يامارشال کار مزر کنگ لوشيت گرا ہما گال داب ۽ کار مر زکن انت که گول ندارگءُ مارشتال ، مگر خي انت ، چو که لچه "شيانک "دورو، ڈرو، ڈرو، ڈرو، گال انت:

شپ په وتی بے وائی ءِدر نگءَایر دیان انت روچ وتی ہر رو چی عمیں ہلکءَ جنز ان انت ڈرو! ڈرو!

ما خذ تقق كله

بیا که من تو راه گرال ^[3]

" دورو، درو، منجیس گالے که ہمرو چی شوانگ نے په پس ۽ سرديگ ۽ کار مرز کن انت، دومی، لچيءِ بندات ۽ "که گال " ايرديان انت "ہم ہم ہم داب ۽ گال يا لفظے درگه گالے که ہم لچيءَ کار مرز نے کنت، آانت " بم ہم ہم داب ۽ گال يا لفظے درگه گالے که ہم لچي اُل مرز نے کنت، آانت " بم بلينگگ" که ايتى ۽ گال داب ۽ ردا " انفار مل گال داب "گوشت کنيں، ہم گال داب ۽ درج ۽ آئي ۽ اے گال ردء بچور " من ہمک روچ ۽ پيم ۽ مرچی دی گنو کی تران کتوں " [4] ۔ اے گال بلوچی گچينی گالوار ہے شونداری ۽ کنت، پدا ديم ۽ گال " دوشک " گيلينی د گه گالوار ہے ۽ گالے ۽ درج ۽ کار مرز کنگ نهيت: گلل داب ۽ ردا " سلينگ گال داب ۽ ردا" سلينگ گال داب ۽ ردا " کين بي بيت د گل دوشک " گول داب ۽ ردا کي کنت گلل داب ۽ ردا" سلينگ گال داب ۽ ردا " کين بيت د گل داب ۽ ردا " کين بيت د گلل داب ۽ ردا " کين بيت د گلل داب ۽ ردا تنگ بنه بيت :

۾ بانداتءَ که گون نه انت تئ ناکوءِ شريں چک ''دووشک''^[5]

ہے وڑا آئی ۽ لچہ ''اپالو'' ۽ تہا'' بوئے بوئے آدمی'' یا''کوہ ۽ قافءِ گوندوہ'' یا ''حیال ۽ براق'' یا'' لکھ ءِ کنڈگءِ چکاس'' آئیءِ جنچیس گال داب ۽ نشانی انت۔

عطاشادولچه "چېر"واب بندوسیل کن اِت:

''آشير مچين چوچگءَراگندين

که گربندیت و پیچنه گندیت "[6]

'' چوچگ''بلوچی ہنچیں گالے کہ پچشاع ءَ کار مرزنہ کلگ۔ آئی ۽ گلیشریں اے وڑیں گال وتی لچہ ''میر ادیرہ میر'' ءَ کار مرز کلگ انت، چو کہ '' غلامک''،''نہرد''،''ہیسک ءُ ہنپان''،'' تحت ۽ روان''، تحت ۽ پادگ سے''،''گاریں دوشک'،[7]

ہے وڑا آئی شعر انت ''دل گریت ءُشپ ناریت''۔ بلو چی ءَالیوکءَ عطاشادءَ شپءَرانارینتگ^[8]- دیمءَ گوشیت 'گلناہاں مانیوش''^[9]

ديمءَ چوش گوشيت:

"مايوه نه بال

توشاعرے ئے، شاعری تران کئے ''یا''مرچی مرو''[10]

عطاشاد ود گه لچ نے "سریت"انت که چوش بندات بیت۔

380

ما خذ تقق كله

''اف! بلہ دے، منءَ''

"توہجوئے"

"بند در وازگءَ "^[11]

اے سر جمیں لچہ ۽ عطاشاد ءَوتی جنائیں گال دابے سہر اکلگ۔ ہے وڑاعطاشاد وتی لچہ '' جنوزان''ءَہم ہنچیں ندارگے پیش داشتگ کہ بندرامو تکی ندارگے بلے سہر اسیر ی ندارگے بیت، ءُ گوں ہالواں چوش بندات بیت:

°° ہالو ہلو ہالو ہلو

سازال شلين ات زيملال "[12]

که بلوچ مینتگےءِ آروسی ندار گء پیش داریت، مگمان بیت که کیلے سورءِ ''ہالو'' دار گ بوتگ انت۔

اے لچہانی چندیں درور انت ملے عطا شاد لچہ چہ اے وڑیں گال داب ءَ سرر نج انت کہ ایوک ءَ عطا شاد ءِ شعری گال داب ۽ بہر انت ۔ عطاشاد ۽ گل داب ۽ گجيني ءُ کار مرزی ۽ بابت ءَ نا گمان و تی نبشتانک ''عطاءِ شکیر ساچی ۽ وڑءُ آمد ۽ جيڑه''ءَ نبشته کنت:

عطالبزانی گچین ءَ سک حیالداری کنت پمیشاآئی ءِ شاعری چه ربیتی شاعریءَانچوجتاانت که ماز بران درآ مد حاه کیت _ ^[13]

عطا شادءِ ہے گال دابءِ بابتءَ غنی پہوال وتی مبشانک '' من نہ دیستہ تئی ارسءِ بکچند''ءَ چوش نبشتہ

کنت:

عطاءات ڈکشن یاآئیء فارم ۽ المجز که مئے دیم ء انت، اے یک اناگت یاوت رودیں چیزے نہ انت التی ایات و تارودیں چیزے نہ انت التی ۽ باپشت ء زبان ءُ بیان ۽ ارتفاء آئی ۽ فطری لوٹانی سفر ۽ یک تاریخ است کا سکی دور ۽ شاعری ۽ بگر تال مُلا فاضل ، جام دُرِّک، مست تو کلی ءُجوانسال بگٹی ءَ درا، یک زیل دَر زیلیں لسانیاتی ارتفاء دیر پاندیں سفر ات کہ انگگء سر بوتگء زبان ءُ بیان ءَ نوکیس زند ءُ نوکیس دروشے زریگ ۔ [14]

واجه كريم دشتي عطاشاد ۽ جتاءُ يكتائين گال داب ۽ سراآئي ۽ گون محمد حسين عنقاءَ ديم بيه ديم كنت ءُ چوش

گوشیت:

تئ آبریشمی ملگور و سمینی سا مگ

ماخذ تققائله

منی تبدآز گیں زر دءَرا کدی امبازی

واجه عنقاءاے شعرءً بگند که:

تانەشنزانت مئے سراتئی ششتگییں برکانی نود

بنت مئے زند وگلاب وِ تازہ تاک ءُ پن کجا

اے شعر ہر چ پیم کہ بہ گوشے ہما ڈول جوان انت۔ واجہ عنقاء عطا شاد ءِ اے مٹی کیں شعر
انت۔ آہندء ملگور ہے سمینی سابگء تبدآزگیں زردءِ امبازگ،ءٔ اے ہندء ششکیں بیکانی نود، زند
عوالب عِ تاکانی سبزینگ۔ بلے پہ چہرگ ءِ نہر ءَ بچارے ، گرام دم تبدآزگیں زرد۔ دو می چہرگ
آئی ہے کیشیں تلے گندگء کیت، زند و گلاب سک جوان اِنت۔ بلے عاشق ءِ زردء تبدآزگ
گوشک گوں آئی ءَ جوان دپ کپیت۔ ہے ڈول ءَ تپتکیں ہواراں من، عطاشاد چوش بہ
گوشت کہ مملنج و سسیں گہوار چو کلکشان ءَ انت ۔ آگوشیت کلکشان چو سسیں گوارء انت۔ ہے
وڑ ءَ ماہکان شنگگیں شار گوشئے۔۔۔ چہرگ ءُ دگہ چی آئی دیگ ءَ ابید بلوچی زبان ءِ تہا ہنچیں
اوز ہم باز آور تہ کہ لوز نوں مال شاعری ءَ باز کار ءَ کائنت۔۔۔ چوکہ سمین، مسکیں سمین،
دولی، کلکشان سکیں ڈگار، تنگو، ہنی رجیں گور بام، ہنی ئیں بام، زردءِ ہوشام، غمانی موج، ب
وسیں زند، سیجا نیں حیال، آزردیں نصیب، واہریں زرد، لممیں غم، گواڑگ، ہتم۔ [15]

آئی ۽ لبزی گیشی ہم سک باز کنگ ۽ ایشانی گیین کاریءُ کار مر دی ہم بے در وریں پیمے ۽ کنگ۔ آئی ۽ کار مر دَسَنگیں نو کیں لبزانی تو کادرین، کلکشان، آوار، اوار گواڑگ، بدن، کهربا، جس، سحار، غبادی، نہادی گلز مین، بیرک، نیت، کیف، قدح، ہتم، الماس طلب ءُدگہ بازینے ہوار آنت:

> من چو کنال منی غمبادی و بها گران انت اے نهادی واگن ارزانی و رسیت گرانمبل آئی بازیں کو ہنیں لبز ہنچیں نو کیں رئگے وکامر د کنگ انت که آنوک عمر سریں دروں 161

گندگءَ کاانت _{- [16]}

عطاشادءِ دَرشانداب:

مأخذ تقق كله

در شانداب چه اردوءِ ''اُسلوب''ءَ زورگ بوتگ که اردوءِ مردمان چه انگریزیءِ اسٹائل (Style)ءَ زرتگ۔ فیروزاللغات (اردوجدید)ءَ اسلوبءِ معناچوش دیگ بوتگ انت:

> اُسلوب(اس-لوب)[ع-امذكر]طريقه-طرز-روش-مقترر ه قومی زبان پاکستان دُکشنری ''درسی اردو لغت'' ءَاسلوب ءِمعنا چوش دیگ بوتگ انت-اسلوب(اس-لو- ب)[اسم مذکر] دُهنگ-روش-طریقه-[17]

اسلوب ءِ گال بندچہ انگریزی ءِ گالبند اسٹائل ءَ زورگ ہو تگ۔مارٹن گرے ءَ وتی لبزائکی لبز بلد A مارٹن گرے ءَ وتی لبزائکی لبز بلد Dictionary of Literary Terms

Style (Lat: Writing Instrument) The characteristic manner in which a writer expresses him or herself or the particular manner of an individual literary work. Each writer's style is unique, but it may be a combination of many different factors, such as typical syntactical structures, a favorite or distinctive vocabulary, kinds of imagery, attitude to subject matter, kind of subject matter, and so on. Criticism often consists of an attempt to describe a writer's style by analysis of Syntax, Tone, imagery, point of view and, indeed every characteristic linguistic feature.

Simple judgment of style is often cast in the form of metaphors, such as smooth, rough, high or low, etc. The purpose of a work of art may dictate a

ماخذ تحقق مجله

certain style, such as expository, emotive, journalist, poetic...Because in each literary work the combination of linguistic factors which characterize a writer's style is different, it is often a difficult task to define a particular style.^[18]

سلیم شہزاد فرہنگ ادبیات (لسانی واد فی اصطلاحات کی وضاحتی لغت) وَدر شان داب وِ پجار وَ پُوش کنت:

اسلوب(Style) طرز اظہار ، طرز بیان ، طرز سخن ۔ زبان کاہر استعال ایک مخصوص طرز
دکھتا ہے ، یہی اسلوب یاسبک ہے اسلوب فرد جد فرد جداگانہ نوعیت کا حامل بھی ہوتا ہے۔ اس
لیے جتنے افراد اسنے طرز (جتنی منہ اتنی باتیں)۔ ہر اسلوب مشکلم کے اپنی زبان کے ذاتی
تصرف سے پیدا ہوتا ہے جسے شخصی زبان یا نجی بولی کہتے ہیں۔ شخصی زبان معیاری زبان کی
ایک خاص شکل ہے یعنی اسلوب سے مشکلم کی شخصیت جھلکتا ہے اسی لیے یہ فرض کر لیا گیا ہے
کہ ہر شاعر وادیب یاہر شخص کا اپنا ایک لہجہ ہوتا ہے۔ [19]

اسٹائل پلاسلوبء بلوچی ء در شان داب گوشگ بیت۔اے گالبند بلوچی ء دوگالاں ہوار کنگ ءُ شینگ پاجوڑ کنگ بوتگ۔در شان ءُ داب۔ در شان بلوچی ء در شانگ پادرانگاز کنگء گوش انت۔ بزاں لیکہ ءُ حیالاں لبزانی دروشمءَ زبان ء در کنگ۔مطلب پامقصد ء بیان کنگ۔ بلوچی لبزبلد ء لبز° در شان "ع پچارچوش کنگ بوتگ:

در شان: (در ـ شان) (ن ـ گ) پدرا ـ ظاهر ـ پیداور ـ پاشک ـ درانگاز ـ (۲) عرض ـ تران ـ بیان ـ [^{20]}

دومی گال انت: داب داب ۽ معناانت وڙءُ پيم ، رنگءُ دروشم ۔ طريقه ، طرز ، بُرءُ ڈول ـ بلو چی لبر بلدءَ لبر'' داب''ءِ معناچوش گشينگ بوتگ انت ـ

> داب: (دا۔ب) (س۔گ) (ن۔گ) کمیب۔ملک۔گام کیج و وزم یا ڈول۔رواج۔وڑ ۔ بُرّ۔طرز۔ نمونگ۔(۲) ممبل۔ کرام۔ناز۔(۳) ہیل۔راہ وُر بہند۔دود۔ جاور۔[21]

بلوچی ءَراشد حسرت در شان داب ۽ بابت ءَ وتي نبشتانک دد نميرا نين در شانداب "چوش نبشته کنت :

ماخذ تقق كله

در شانداب گپءِ جنگءِ یا نبشتہ ء وڑءُ ڈولءَ یا (اسٹائل)ءَ گشنت،اے شعری (ڈکش)اِنت که نبشتہ کارءِ لبزانی یکجاہ کنگءَ گشگءِ وڑانت که آلبزاں چون شینیت، چونیں گالر چھ ءُ بتل جوڑ کنت، مانادار کنت۔ [22]

> __ اے۔آر۔ داد دَر شاندابءِ بابتءَ نبشتہ کنت:

در شانداب عربی ۽ لوز ''اسلوب'' ۽ هاترا کار مر دبيت انگريزيءَ اسٹائل ءُ فارسيءَ ''سبک'' ، ہنديءَ '' گوشت ئے۔انسائيکلوپيڈيا آف بريٹينکا ۽ ته ءَ اثبی گول لاطبی ۽ لبز (اسٹایکس) ۽ رونت نزیکی کن انت ۔ کو ہنیں زمانگ ۽ ہمے لبز سازء پ سامانے (آلات ۽ اوزار) ۽ هاترا کار مر و بيتگ ۔ در شانداب ۽ لس بزانت رهبند، وڙءُ پيم، رنگ ءُ در شان انت در شانداب ہما چيزانت که چر ايثيءَ مااز ہے ۽ چه از ہے ءَ جنا کنیں، زمانگے ءَ چه زمانگے جنا کنیں۔

اے در چ ءَ بلوچی ءَ باز نبشتہ کنگ بوتگ بلے اے دراہ چپہ گوپی چند نار نگ، سید عابد علی عابد ءُ منور عثانی ءَ زورگ بوتگ انت ۔ وہدیکہ اے نگد کارانی بابت ءوت علی اکبر ناطق گوشیت:

محض انو کھی تراکیب اور بدعت شدہ الفاظ سے شاعری نہیں بنتی ،نہ انہیں اسلوب کا نام دیاجا سکتا ہے۔اب یہ کہ الفاظ کے ظاہری اجسام کے استعال کرنے کے علاوہ اور کیا کر نادر کار ہوتا ہے، جسکے بعد اسلوب کی شکل تیار ہوتی ہے؟ یہی وہ سوال ہے جو ہم اٹھار ہے ہیں، جس پر نہ تو عالم عابد نے روشنی ڈالی اور نہ کسی اوع نقاد نے ؟ انھوں نے اسلوب پر بحث کے دوران ادھر اُدھر کی باتوں میں یہ بتانا ضروری نہیں سمجھا کہ اسلوب کی ساختیاتی بنیاد کن عوامل پر مشتمل ہے کہ ان کو کن مختلف طریقوں سے آپس میں جوڑا جائے تو اسلوب کا چہرہ تکھر کر ساخت کی تقریر پر بات نہیں کرتے اور بنے بنائے اصولوں کو دہرانے کی کوشش میں بار بار ساخت کی تعمیر پر بات نہیں کرتے اور بنے بنائے اصولوں کو دہرانے کی کوشش میں بار بار ساخت کی تعمیر پر بات نہیں کرتے اور بنے بنائے اصولوں کو دہرانے کی کوشش میں بار بار

چو کہ برزامارٹن گرے ہم ہے گوشیت کہ در شانداب ایو کءَلفظانی گچین کنگءُدرشانءَنہ گوش انت بلکیں ایشیءِ تہا شاعر ءِلیکہ ءُ بنگپ ہم ہوار انت۔ چو کہ اردوءَ گو بی چندءُ عابد علی عابد چوشیں گے دیم ءَنیاؤرتگ، پمیشکہ

ماخذ تقق كله

بلوچيءَ ہم گندگ نه بیت۔وت دیمءَ علی اکبر ناظق در شانداب ۽ بابتءَ چوش تران کنت :

پہلی بات تو یہ ہے کہ اسلوب یااسٹائل کی شکل وصورت کبھی ہوا میں تیار نہیں ہوتی۔ نہ ہی یہ ایسی طوس مادی پینٹنگ کی طرح نظر آنے والی رنگوں کی دنیا ہے جسے دوسری تصویر وں اور رنگوں سے کھوس مادی بینٹنگ کی طرح نظر آنے والی رنگوں کی دنیا ہے جسے دوسری تصویر وں اور رنگوں سے الگ کر کے دیچے سکیں بلکہ اسلوب مادیت سے یکسر ماور اادیب یاشاعر کے ہاں لازمی شعوری عمل کا احساس کی سطح پر کام ہے، جس کے ذریعے پہلے ایک تصور اتی اور غیر مادی فاکہ بنتا ہے پھر اس کے تصور ہی میں خد و خال نگلتے ہیں اور آخر کار مذکورہ فن پارہ ترتیب پاتا خاکہ بنتا ہے الفاظ اور حروف کے باہمی تعلق سے مادی شکل دے کر قرطاس پر واضح کرتا ہے، یعنی وہ الفاظے مختلف تراکیبیں، تشبیسیں اور استعارے بناتا ہے اور حروفان کے در میان معنی ، محاورے اور روز مرہ کا جہاں پیدا کر کے مختلف مفاہیم کی شکلیں پیدا کرتا ہے۔ چنانچے الفاظ، معنی اور الفاظ، اسم اس وقت تک گنجینیہ معنی نہیں بنیں گے جب تک کوئی شاعر حروف کے استعال پر قادر نہیں ہوگا۔ [25]

على اكبرناطق معيد "الفاظِ معنى"؛ و"الفاظِ اسم"؛ إبت ءوتى كتاب وتران كتك:

لفظِ معنی: یہ الفاظ دراصل مرکزی حیثیت کے حامل ہوتے ہیں، جو کسی بھی فن کاریا کھنے والے اور بولنے والے کے لیےروح کی حیثیت رکھتے ہیں۔ ان کے معنی اور مفہوم بھی ہوتے ہیں اور بید اپناایک مادہ رکھتے ہیں۔ اسی مادہ کے ارد گرد مختلف مو قعوں پر اپنی شکلیں اختیار کر لیتے ہیں۔ ۔ یعنی جھی فاعل کے طور پر استعال ہوتا ہے، بھی فعل، بھی مفعول اور اس کی شکل بطور اصطلاح عمل پذیر ہوتی ہے اور یہ اپنے اصلی معنی چھوڑ کر ایک دوسرے معنی کی فیل شکل اختیار کر لیتا ہے، جیسے استعارہ، یا تشبیہ کے مثلاً اشر افیہ اگرچہ معنی کے اعتبار سے شریف ہی کے ایک قسم ہے مگر اب اسے سوسائٹ نے نئے معنی دے دیے ہیں، جو اپنے اصلی معنی کے قریب قریب متضاد جاپڑے ہیں۔ اسے اصطلاحی معنوں میں استحصالی طقعہ تصور کیا جاتا ہے اور سوسائٹ میں اب یہی رائے ہیں۔ اسے اصطلاحی معنوں میں استحصالی طقعہ تصور کیا جاتا ہے اور سوسائٹ میں اب یہی رائے ہیں۔ [26]

على اكبر ديم ءَ''لفظ اسم''ءِ بجارءَ چوش كنت:

ما خذ تقق كله

لفظ اسم: یہ وہ لفظ ہیں جو بطور اسم استعال ہوتے ہیں اور اپنے جامد معنی رکھتے ہیں۔ یہ لفظ اپنے اصلی معنی سے ہٹ کر بطور اصطلاح تواستعال کیے جاسکتے ہیں یاہو سکتے ہیں مگر ہیئت کے اعتبار سے شکل تبدیل نہیں کرتے۔ مثلا دریا ایک اسم ہے ۔ اب یہ اسم '' شرف'' کی طرح اپنی مختلف شکلیں نہیں بدل سکتا۔ اس طرح بکری، میز ، کرسی وغیرہ اصطلاحا اور استعارتا اپنے معنی بدل سکتا ہے مثلا بکری کے معنی بزدل ، یا کرسی کے معنی اختیار لیے جا سکتے ہیں۔ (ت: ۲۰سے علی اکبرناطق۔ بیئت شعر۔ [27]

اگن وہدء کی ءِ سوب ۽ ايو کا آئی ۽ بلو چی شاعری زورگ به بیت، ته آئی ۽ ہم باز بهر انت ـ باز پہنات انت ، باز باسیت انت ـ چو که آئی ۽ دگه دگه شکل ـ دگه بن گپ، دگه دگه تکنیک، دُولداری، فائدہ مندی، نوکیس تجربه، جنائیس طرز ، ماناداری، حیال ۽ شاہیگانی، و تن دوستی، انقلاب دوستی، نوکیس فکر، جبزہ ءُمارگ نولی تہی ءُدُنی جاور آئی ہم سنگی، زند ۽ دگه دگه پہناتانی در شانی، وڑ بوڑ، لبزانی گنج ءُنوکیس کی بہناتانی در شانی، وڑ بر برانی گنج ءُنوکیس کی کارم دی ءُدگه بازینے ۔ [28]

عنی پر واز عطاشاد ۽ در شانداب ۽ ہے چيد گءُ چهر ي رنگءُ داب ۽ گپ ۽ ''گيشي'' ۽ مغاءَ چوش سهر اکت :

ماخذ تققاعله

بلوچی شاعریءَ عطا شادءِ گیشیاں کے آئی ہوگران ءُ سکینی طرز انت۔ وہدے آئیءَ بلوچی شاعری بندات کت، گڑا آئیءَ دیت کہ آئیءِ کہ آئیءِ اید گه شاعر کو ہنیں شاعرانی ڈول ء سبک سبکءُ تجا تکی تکیکیں سادگیں طرزاں شاعری کنٹ گاانت۔ آئیءَ مارت کہ اے کو ہنیں طرز ہمنچونستگءٔ کو ہن تراتگ انت، کہ نوں اشانی تام شک۔ [29]

اداواجہ غنی پروازءِ مولءُ مراد عطاشادءِ درشان داب انت، آگوشیت که 'دستگین (سنجیدہ) گران انت ءُ دسمادگ' نہ انت بلوچی نوکیں شاعریءَ عطاشاد وتی مشکل پیندی، چہرءُ چیدگی ءُ سنگینیں درشاندابءَ زانگ ءُ پجہ آرگ بیت ۔ اے درجی ء عطاشاد بازیں ہنچیں شعر آنت که آبال معنا کنگ اگال نہ بو تنگیں حبرے مہبیت گراسک مشکل ءُ گران انت ۔ بندات ءَ کہ عطاشاد ۽ بلوچی نوکیں شاعری ڈوبارگ ءُ ایر جنگ بوت آئی ءِ یک سوبے عطاشاد ء ہے معنائی گرانی ءُ چہرءُ چیدگی دروشم ات ۔ بلے اے عطاشاد ء شخی ءِ مجبوری ءُ نوکیں لچہ ءِ ضرورت ات ۔ پہیشکہ بازیں ایر جنگ ءُ ڈوبارگ ءَ پر ہم عطاشادءَ وتی اے دگ ویل نہ کت بلے بقول جان مجمد دشتی 'دنوں گوش آنت کہ عطاشاد ہم شاعرے!''۔ واحد غنی ہرواز عطاشاد ء ہے چیم ءُ چیدگی درشان دارے باب عرقے می آبیت ء دیم ءَ چوش نبشتہ کنت :

آئی ۽ تکنیکی گیشی ہم کگ۔ چرائی ۽ پیسری ۽ آئی ۽ دور ۽ اید گه شاعرال بس بیانی تکنیک ۽ شاعری کگ، بلے آئی ۽ چہ بیانی تکنیک ۽ ابید نظانیدارءُ عکس تکنیکائی تجربہ ہم کگ۔ آئی ۽ وقی شاعری کگ ۔ مثال ۽ حبرءَ آئی ۽ بلوچستان ۽ واستا بولان یا کال ءُ لچہانی تو کا بازیں نظانی ہے کار مرد کگ۔ مثال ۽ حبرءَ آئی ۽ بلوچستان ۽ واستا بولان یا زغمران، سندھ ۽ واستہ جھنجور، پنجاب ۽ واستاسبز گیس ڈگار، پاکستان ۽ واستارستری جاہ، حرابیں دور ۽ واستا شپ، سیہ شپ، قهریں شپ، وشیس دور ۽ واستار وچ، سحاریا صبا، غم ءُ مصیبت ۽ واستا رگام، تباہیءُ بربادی ۽ واستا بشام ۽ باز دگھ ہے ڈولیس نظانی یا علامت کار مرد کگ۔۔۔ ہے ڈول ۽ عکسی مثالانی تو کا ارسارنی کلکشان، داغانی ماہیکان، امباز ۽ ہتم، سچکا نیس حیال، حیالانی گرند، انارکانی کلونے، انارکانی بام، رکء پل ، ماہیکا نیس درو شم، مہکانی شہر، شپ ۽ گیوار، ممبر ۽ نفر گ، ترانگ ۽ استین، بیکانی سابگ، بروان ۽ کمان، سحار ۽ بل، قد حیس جمہر ۽ نود، مہر ۽ شنزگ، ترانگ ۽ استیان، بیکانی سابگ، بروان ۽ کمان، سحار ۽ بل، قد حیس جمہر ۽ نود، مہر وازد، مہرانی قدم، عشق ۽ سرگوات، بہنتی کوشءُ دگھ باز سے ہوارانت۔ [30]

ما خذ تقق كله

شعر انی توکا معناداری ، باز معنائی، جهلی ، برزی ، شاہیگانی پیداک کنگ ہم آئی مزنیں گیبثی یے ۔ لس شاعر انی شعریا بھی معنانہ دیبئت ، یا گڑا یک ءً یک معنا بے دیبئت ۔ بلے عطاشاد و شعر باز باز معنادیئت ۔ [31]

غنی پرواز چه عطاشاد چېرءٔ چیدگی در شان دابءٔ هنچه متاثرانت که آبلوچی نوکیس شاعرال آئی ءِ رند گیری ءِ

سوج ءَدنت:

چە عطاشادءِ مزنیں شاعرىءَ لېز، لېز جوڙ، چېر، شبین، نشانی، ءُ لېزى عکساں فائده چست کنگءِ گنجائش سک بازانت____اگن ورنائیں شاعر دیم ءَروگءُ شریں شاعری کنگ لوٹ انت گڑا آ ہاں چریشاں گیشتر چه گیشتر فائده چست کنگ لوٹیت_[^[32]

عطاشاد و در شانداب و بابت و راشد حسرت و تی نبشتانک د نمیرانیں در شانداب "و سرحال و چوش نبشته کنت: عطاشاد و و تی شاعری و زبان و بیان بزال در شانداب گول سائی (شعوری) رنگ و گچین کنگ پر چیکه عطاشاد نوکی (جدیدیت) و منوک بوتگ گرال نوکیس شاعری کنگ و په نوکیس و چیائیں در شاندا نے المی انت [33]

راشد حسرت ہے نبشتانک ءَد گه یک نبشتا نگے ءِ سر شون ءَعطا شاد ءِدر شان داب ءِ بابت ءَاے گپ ءَدیم ءَ

کاریت:

ماخذ تققائل

عطاشاد ۽ جهائين در شان دابءِ بابتءَ واحد بز دار چوش نبشته کنت:

عطاشادء شاعریء تہاسوج ء پہمگء کرد چیدگانی ردء بند کر دانت۔ آئیء گورالوز چڑو معناءِ نام نہ انت، بلکیں آلبزانال علامتی ہیئت دیان ء نو کیں شعری چید گے رودینگ ء پجارینگء جہدء انت ء ہے نو کیں ڈول ء بھیر ءوسلہ گوں آنو کیں ذہنی چا گردےء تجربتال کنگانت۔[^{35]} واحد بزدار وتی کتاب ''شاہیم''ء ہے بہرء دیمء ہے گیے گی ءُراستیء سراچوش زور پردنت:

عطا شاد نہ چڑو لوزانی کار مرزی ءِ سرا باہندی سوگوئی نے داریت بلکیں آئی گورا لوزیک شاہ گا نیں ۽ تل ۽ تو لوزانی کار مرزی ءِ سرا باہندی سوگوئی نے داریت بلکیں آئی گورا لوزیک شاہ گا نیں ۽ تل ۽ تو کیس معناءُ بزانت ۽ داہندانت آئی ۽ لوزانی وڑو ٹریں ہیں تال چرا ہواڑا اندء لوزء کار پڑءالتی ءِ معناءُ بزانتانی تہا بلاہیں گیشی نے ودی کنگ ۔۔۔عطاشاد ۽ گورا دتی وہد اڑا اندء جیرہ ہو اور وڑیں اشار تانی صورت ۽ مل آنت ءُ ایشانی وڑء بھیرا ہے وہد ءِ بہندی اسلوب ۽ جيرہ بہک ۽ جنا گندگ بنت ۔[36]

عطاشاد ۽ در شانداب ۽ مستريں مثنگ آئي ۽ ''ترثن''انت که آئي ۽ سرانچ بلو چی نگد کارءَگپ نه جنگ، پر چيکه سے پهنيای (ابہام) بلوچی ۽ ايند گه شاعرانی گورا ہم دست کپيت بلے عطاشاد شعر ءَالوکءَ چيدگی گوناپے نه دنت بلکیں آئیءَ شکان ۽ جاگے ہم پوشیت ہے ترثن آئی ۽ در شانداب ءَجه ايند گه شاعراں جناکت چوش که:

> آدمی زات ءاے رستری جاہءَ ہر کوہ ویشت ءَلدیگے ^[37]

اے لچے ؟ '' رستری جاہ''ایوک ءَ یک چبرے نہ انت بلکیں یک شگان نم پیگورے پہ ہماہاں کہ وتارا وانندگ ءُ تہذیب یافتہ گوش انت بلے آہانی کر دعطاشاد ء دیم چہ جناور ۽ گنتر انت، پر چیکہ جناور ۽ بلکیں جنگل ۽ تہذیب ۽ لهتیں میار گون بہ بیت بلے رستر چریشاں محروم انت ۔ دومی بلوچ پہ سکیس نفرت ءَ مر دمے ۽ '' رستر '' توار پر جنت ہمائی ءَ کہ آچ انسانی شخ مہ جنت ۔

> عطاشاد ولچیال تژن ئربیگور ہر جاہ گندگ بنت۔ چوشکہ آئی لچہ" شپائک" واسے بندال بچارات: رولمی انت تئ ناکوءِ سہریں چم نہ انت کہ آج گروشکال چو کہ تراگندانت گول من [^{38]}

ما خذ تقق كله

ہے بیگورال آئی الجیہ ''قدح وسر دیگ مرک وَارزان نہ کنت''اے بندال بحار:

ماکه ماجبینءُ بنگءِ وداریگ

برادر کشءٔ جان دوست

میر مئے راہ سیار

آجو ئیءِ سرءُ سر مجار۔۔۔اگد ہدار

ماچو ہمامر د گءَ۔۔۔ که "پرس"ہم میار

بياكه توبے حشيشءَ

ءُ من بے شراب

گوں یک د گر

قیامت آرو کیں ہو شامءَ

پيدايشيائي غلاماني نام ءَبه تنگال دار ^[39]

ہے در شانی دروشم ءٓ آئیءِ سلمیں لچہ ''کند''ءِ بنداں بچارات:

كندته كندبه جكسيت الازمانه الازمين

كندته كندكه دنيائے بهبیت زیر ءُز بر

په غمءُ گريهگءَاود وست زمانه بازيں

تنكه است انت مال جهانءَ الص خدا، الص بنده

چنەرنجان پەدلا پى،پەدلارسى منءُ تو^[40]

ہے وڑا برزءِ سرشونانی رداعطا شاد ءِدر شاندابءِ دومستریں مسکمی آئی ۽ چید گی، چېری ءُ شبینی ءُ پہنیانی دُروشم انت، سیمی آئی ۽ بلوچی دُرائیس گالوار ہوار گیٹلگ اُنت۔عطاشاد ۽ در شانداب ہے درائشت کنت که آئی ۽ یکتائیس لچه نولیسیءُ شعری داب آئی ءَ چه ایند گرال جناءُ بُرز ترکت۔

آسر:

عطاشاد ۽ دَرشاندابءُ گالداب بلوچي نو کيس شاعريءَ چٺ جناءُ يکٽاانت۔عطاشاد ۽ گالداب آئي ۽ جند ۽ جو شت به بنت يا کو ہنيں لبز،آبانال نو کيس معنائي پوشاک پوش الگ۔ ہرچ مزنيس شاعرے ۽ وڑاعطاشاد ءَ ہم وتي اے

ماخذ تقق، كله

جائیں گالداب ءُدر شانداب ۽ شمینگ ءَمز نیں جانسری ہے کش انگ ، وہدے عطاشاد ءَ بلو چی شاعری بناکت گراآئی ۽ جہداَت کہ ايوک ءَ وتی جند ۽ بلوچی گالوارءَ شاعری مہ کنت بلکیں بلوچی ۽ دُرائیں گالواراں ہوار بہ گیجیت۔ تانکہ آبلوچی ۽ شاعرے بہنیانی دُروشم ءَ سہر ابوت کہ آئی ء وشاعرے بہنیانی دُروشم ءَ سہر ابوت کہ آئی ء وشاعرے بہنین وتی جند یہ معالماں کار مرزکت آنت ۽ کو ہنیں چیدگ ۽ چہر ہم وتی معنایانی جامگ پوش اِت انت بلے چیدگ ، چہر ۽ شبین وتی جند اِن کنگ لوٹیت ءُ نوں گڑا اگل تے عطاشاد ۽ سائی گورم پر گ لوٹیت ءُ نوں گڑا اگل کے عطاشاد ۽ سائی گورم پر گ لوٹیت ءُ نوں گڑا عطاشاد ۽ شعر انی معنائی دنیا ءِ ریس ہوت کی سے معناشوہازی عطاشاد ۽ لیجانی معنائی دنیا ءِ ریس ہوت کئی ہوت کہتے ہوت ہوت کے دنر برگ وارداں شوہازات کنت ہے معناشوہازی عطاشاد ۽ لیجانی معنائی دنیا ءِ ریس ہوت کنت ، بلے اے کد ٔ استرائی وانوک ءَرامز نیں علمی ، ذانتی مُسائی شعر ہے ءِ دَر برگ ہواجت ہیت۔

ر شون: (References)

ا ـ شاد، شرف، لبزانک، در کسی لبزانک ءُ شعر (دومی چھاپ)، بلوچی اکیڈمی کوئٹہ ، ۲۰۲۰، ص، ۲۹۴

Martin Gray A Dictionary of Literary Terms. P-87_r

سر شاد، عطا، گلز مین، بلوچیا کیڈ می کوئٹے، ۱۵۰۰، ص،۳۳۳

۳۵، چمیش، ص۳۵،

۵_همیش،ص،۳۵

۲_همیش، ص، ۲۳۳

۷_ ہمیش، ص،۲۶۱_۲۲

۸_ همیش، ص، ۲۶۷

9_ ہمیش، ص،۲۲۹

٠١ - ہمیش، ص، ٢٧٠

اا_ہمیش،ص،۲۸۵

۱۲_همیش،ص،۲۹۹

۱۳- نا گمان، عطاءِ شئیر ساجی وڑ، آدینک، عطاشاد نمبر، بلوچستان اکیڈمی، تربت، ۲۰۱۸، ص، ۲۲

۱۳- پېوال، غنی، من نه دیسته تئیار س بر بکیند، آدینک، عطاشاد نمبر، بلوچستان اکیڈ می، تربت، ۲۰۱۷، ص، ۳۲

۵ا_دشتى، كريم، دل زريت بولان، بلوچى اكيرمى، كوئية، ۲۰۰۹، ص، ۷۷_۸۸

مأخذ تققاعله

۱۱_پرواز، غنی،نو کیس راه، بلوچی اکیڈمی، کوئٹه، ۱۳۰۰،ص، ۱۵۷

۷۱ـ در سی لغت، مقترره قومی زبان،اسلام آباد، ۱۰ • ۲، ص ۳۴

Martin Gray, A Dictionary of Literary Terms.P:277_IA

١٩_شهزاد، سليم شهزاد، فرهنگ ادبيات، لساني و ادبي اصطلاحات کي وضاحتی لغت، عبدالله اکيدُ مي، لامور، ٢٠٢١،

ص،۲۸

۲۰ د شتی، جان محر ، بلوچی لبزبلد (دومی جھاپ) ، بلوچی اکیڈ می ، کوئٹہ ، ۲۰۱۷ ، ص، ۵۲۵

۲۱_تمیش،ص، ۲۲۵

۲۲ حسرت، راشد، نمیرانین در شانداب، آدینک، عطاشاد نمبر، بلوچستان اکیڈ می، تربت، ۲۰۱۷، ص، ۲۰۸

۳۷۔ داد، اے آر، لبزائل گالبند، بلوچستان اکیڈمی، تربت، ص، ۲۷

۲۴ ـ ناطق، على اكبر، بيئت شعر ،اسوه كالج،اسلام آباد، ۲۰۱۲، ص،۳۶

۲۵_ ہمیش، ص، وس

۲۷_ ہمیش، ص، ۳۸

۲۷ - ہمیش، ص، ۳۸

۲۸_ير واز ، غنی ، نو کيس راه ، ص ، ۱۵۴

۲۹_تمیش،ص،۱۵۴

• ۳ پمیش، ص، ۱۵۴

اس ہمیش، ص،۱۵۸

۳۴_ ہمیش،ص،۱۲۰

۳۳ حسرت، راشد، نمیرانین در شانداب، آدینک، عطاشاد نمبر، بلوچیتان اکیڈ می، تربت، ص،۲۱۲ _ ۲۱۳

هم سرېميش، ص ۲۱۳

۵سد بزدار، واحد، شاہیم (دومی چھاپ)، بلوچی اکیڈمی، کوئٹہ،۱۲۰۲، ص، ۴۳

٢٧_ ہمیش، ص، ۴۴ م، ۱۳۲

ے سر (گلزمین، ص، ۳۲

